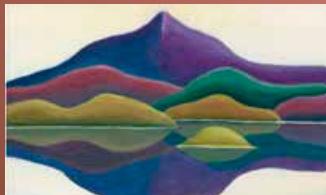

NOVA AKROPOLA

Z A B O L J E G Č O V J E K A I B O L J I S V I J E T

PUT JUNAKA

PODUDARNOST
I UJMJEVNOST

Platonovo učenje
o duši – II. dio

EDWARD
BURNE-JONES

Tajna Eufrazijeve
bazilike

8

14

15

18

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

12 | 2019. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 INICIJATSKI PUT JUNAKA IZ BAJKI

János Apáti

8 PLATONOVO UČENJE O DUŠI – II. dio

Antun Musulin

14 PODUDARNOST I UMJETNOST

Esméralda Merino

15 VELIKI SANJAR EDWARD BURNE-JONES

Natalija Petlević

18 TAJNA EUFRAZIJEVE BAZILIKE

Vlado Janković

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić**Izvršna urednica:** Nataša Žaja**Urednici rubrika:** Dijana Kotarac, Jerko Grgić,
Anastazija Pulja, Atila Barta, Marta Mihičić, Damir Krivdić**Lektura:** Branka Žaja**Tehničko uredništvo:**

Svetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hre-mail: info@nova-akropola.com

Uprvom dijelu članka *Platonovo učenje o duši* koji smo objavili u prošlom broju časopisa, prikazali smo učenje ovog velikog antičkog filozofa o besmrtnosti duše i o smrti kao prijelazu iz ovog u drugi svijet. Oslanjajući se na drevne tradicije koje je iznimno dobro poznavao, Platon opisuje taj drugi svijet i svrhu boravka duše u njemu, sve do njenog ponovnog povratka u ovaj svijet.

U drugom dijelu njegova učenja o duši, koji donosimo u ovom broju časopisa, naglašena je važnost čovjekove brige za dušu. Ta se briga odnosi na odgoj duše, što podrazumijeva oslobođanje od loših navika usvojenih životom u osjetilnom i prolaznom svijetu, odnosno oslobođanje od okova neznanja.

U tom smislu, Platon obrazlaže potrebu za pročišćenjem čovjeka putem spoznaje, a to je prije svega pročišćenje od lažnih predodžbi stecenih zbog nezna-

nja i sebičnih namjera. Zato kaže: *Istina će doista biti neko čišćenje od svega takvoga, pa će i razboritost i pravednost i hrabrost i sama spoznaja biti neko očišćenje.* Svrha tog pročišćenja je da se čovjek nauči gledati, vidjeti i činiti dobro, izražavajući tako stvarnu prirodu svoje besmrтne duše.

Platon i njegov učitelj Sokrat smatraju da je prvi korak na filozofskom putu spoznaje postati svjestan svog neznanja jer, za razliku od neznalice koji misli da zna, filozof vidi da njegova duša još nije ni dovoljno lijepa, ni dobra, ni pravedna. On zna da ne zna i ta svijest o neznanju u njemu budi ljubav prema istini i mudrosti. Ta ljubav omogućuje mu koristiti znanje kao pokretačku snagu na dugom putu spoznавanja sebe i svijeta koji ga okružuje. ☩

Uredništvo

INICIJATSKI PUT JUNAKA IZ BAJKI

János Apáti

Oduvijek se govorilo kako dobre priče hrane dušu djeteta. Kao i u bilo kojem drugom vremenu, djeca ih traže i danas. Kada dijete čuje dobru priču, ono je "proguta", a zatim se igra s elementima njezina sadržaja, pri čemu nije neophodno da priču i vizualno doživi na televiziji. Dakle, ima dobrih priča koje hrane dušu i onih drugih koje su kao žvakaća guma, daju dojam sitosti, ali čovjek nakon njih ostaje gladan. Kako ih razlikovati?

Govoreći o pedagogiji, Platon kaže da se dobre priče ukorjenjuju u djetetovoju duši i s vremenom urode vrlinama. Dobra priča uči dijete razlikovati dobro od zla, usmjerava ga na dobre primjere i oponašanje dobra.

Ovdje ćemo se baviti onom vrstom priča koje se obično zovu čarobnim pričama, jer one mogu duboko dirnuti duše svojih malih slušača. Treba otkriti sedam

uobičajenih karakterističnih likova koji se pojavljuju u dječjim pričama, a to nije uvijek lako jer oni mogu biti prerušeni, sjedinjeni u jedan lik, ili čak jedan od njih može nedostajati. Središnja ideja jednostavna je i prepoznatljiva: glavni lik, junak priče, mora izvršiti velik zadatak i pritom proći razna iskušenja. On ima neprijatelje i pomagače, a pomoću danih mu iskušenja uči i mijenja se.

Vrste glavnih likova u pričama:

- Junak priče
- Njegov protivnik
- Njegov dobročinitelj
- Njegovi pomagači
- Dama u nevolji ili dama koju se traži
- Pokretač
- Lažni junak

Odnosi junaka s ostalim glavnim likovima

Protivnik

Pobjeda nad protivnikom nikada nije glavni cilj. Ne postoje priče u kojima junak kaže: "Nađimo zmaja i ubijmo ga." Važno je da se junak priče ne bori *protiv* nečega nego *za* nešto. Protivnik ga ometa u napredovanju prema cilju, a da bi ga mogao ostvariti, mora se suočiti s protivnikom.

Sama bitka uglavnom se vodi prema viteškim pravilima; protivnici se šutke pozdravljaju, izvlače oružje, a borba je uglavnom jednostavna i kratka. Ne ulazi se u krvave detalje, a junak završava obračun sa svojim protivnikom bez ikakve okrutnosti. Pogotovo nema suvišnih opisa napačenih i krvlju oblichenih zmajeva, kao što ih ponekad nalazimo u suvremenijim pričama.

Ako smrt protivnika nije potrebna, junak mu mora oprostiti. Štoviše, u nekim slučajevima upravo je to iskušenje: neprijatelja ne treba ubiti ako se ne zna točno zašto, a na kraju postaje jasno da bez neprijatelja nikada ne bi mogao riješiti glavni zadatak. Takav je slučaj s Golumom koji u *Gospodaru Prstenova* predstavlja neprijatelja glavnog junaka.

Dobročinitelj

Priča ne smije biti bez ovog složenog lika. On se uglavnom pojavljuje u dva različita aspekta.

1. Pomaže junaku svojim savjetima, povjerava mu posebne vještine, daje mu čarobna oružja, pomaže mu u najtežim trenucima, a ako junak padne na nekoj kušnji, dopušta mu da je ponovi (premda ne više od tri puta). Dobročinitelj je svemoguć i mudar, a junak se s njim poistovjećuje.

Može se pojaviti u različitim oblicima, kao vila ili kao starica, kao unutarnji glas koji junaku govori da izabere slabijeg konja ili manje sjajan mač. Uz njegovu pomoć junak uči razlikovati lažno od istinskog, vidjeti iza varljive površine stvari.

Postoje i priče koje govore o izgubljenim prilikama: o nedostatku pažnje, nepovjerenju u dobročinitelja, o nedostatku razboritosti. U jednoj priči junak, drvosječa, pomogne vili popravivši joj kola. Ona mu pokloni nekoliko štapića od kojih on s prezirom uzme samo dva. Stigavši kući uvidi da su štapići od zlata. Vrati se trkom u šumu ali, naravno, više ne nađe ni čarobne štapiće ni vilu.

To govori da ono što je zaista važno nije junakovo znanje, nego njegova moralna spremnost i pronicljivost. U pričama o čarolijama nema receptata koji bi vredjili u svim slučajevima. Ono što se očekuje od junaka

jest da se prema svom dobročinitelju vlada ispravno.

2. Dobročinitelj stavlja junaka na presudna iskušenja. I u ovom slučaju pojavljuje se u različitim oblicima i poput neke nepoznate sile koja se ponekad čini zla. U mnogim se pričama jedno vrijeme čini kao da će junak izgubiti nastavi li slijediti dobročiniteljeve savjete.

U mađarskoj priči *Kagzagzuk Gospodar Moći*, dobročinitelj priprema junaka za borbu protiv polarnih medvjeda, ali njegova moć mora ostati prikrivena. Njegova je kušnja podnijeti poniženja i ismijavanja od svojih bližnjih unatoč sposobnostima koje posjeduje.

Poslednja vila u *Trnoružici* činila se zla, ali bez njezine kletve nikada ne bi bilo uspavane ljepotice za koju bi se junak borio, niti bi on ikada mogao razviti vrline ustrajnosti i vjere.

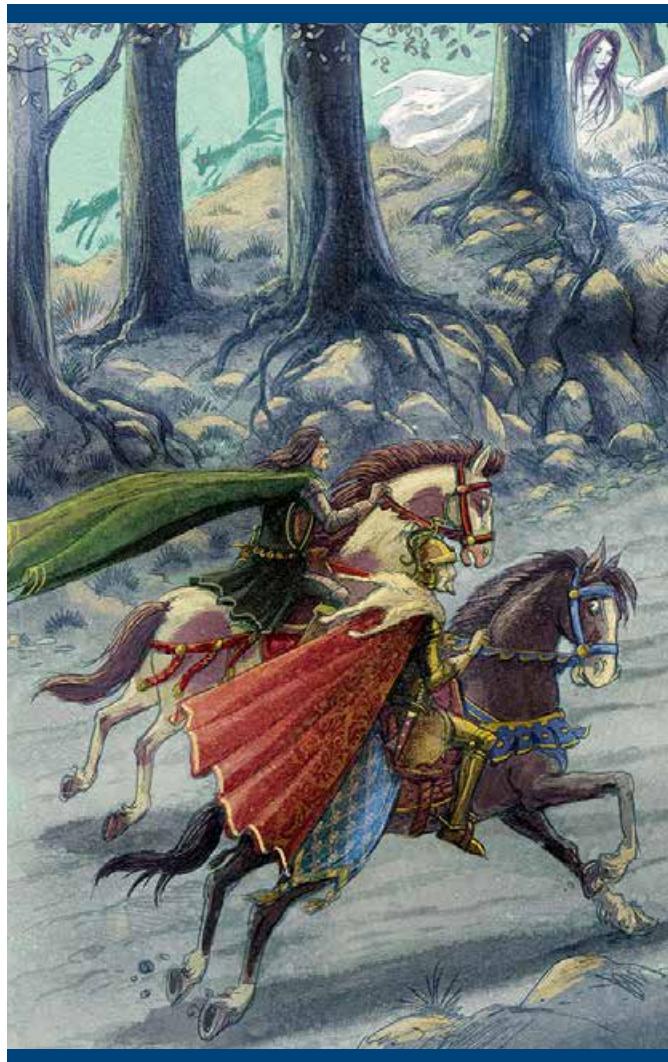
Mnogo je primjera u kojima neizvršavanje dobročiniteljevih savjeta sprječava junaka u izvršenju zadatka i ostvarenju njegova glavnog cilja.

Dama u opasnosti

Na određeni način sve počinje s damom. Ona je povod svemu, konačan cilj svih bitaka i potraga. Junak polazi na put da bi je susreo i spasio, a priča završava njihovim vjenčanjem. Bilo bi pogrešno misliti da dama pasivno čeka da je junak spasi. Ona također ima svoja iskušenja i bitke, iako drugačije naravi, koja se uglavnom ne

opisuju do pojedinosti. Dama mora odoljeti iskušenjima u špilji; mora se suočiti sa sumnjama i slabošću duha pred neprijateljem, čak i ako ne zna hoće li je ikada itko doći spasiti; mora usred tame sačuvati svoju čistoću, nadu i vjeru. Ona se bori nutarnjom snagom, a ako ponekad ima pomagače, to su uvijek oličenja njezinih vlastitih vrlina. Tradicionalne priče ne poznaju slučaj gdje se dama zaljubljuje u zmaja. Junak, s druge strane, nikad ne zaboravlja na damu koju, u većini slučajeva, ne poznaje osobno. U slavenskoj priči *Kraljević Marko*, junak se ne zaustavlja na svom putu, a volja mu ne slabi ni kad mu ponude kraljevstvo: jer oboje moraju ostati jedno drugome vjerni, junak i dama, koji su se toliko tražili i koji su jedno drugome toliko potrebni.

Ako priče analiziramo u individualnom ključu, gdje se svi likovi nalaze u istom junaku, a njegove bitke i iskušenja su nutarne, priča *Trnoružica* nudi mogućnost vrlo zanimljivog tumačenja. Kraljević koji na kraju spašava Trnoružicu nema ime, kao što ga nemaju ni mnogo brojni kraljevići koji su prije nastradali nastojeći prodrijeti u dvorac. Moguće je da se radi o istom kraljeviću koji pokušava i ne uspijeva, počinje ponovno i opet ne

uspijeva, da bi nakon mnogo pokušaja napokon uspio.

Radi se o nepokolebljivoj vjeri kojoj nisu važni život i smrt, jer je dama-ideal izvan dohvata smrti. U individualnom ključu, ona je junakova duša na najuzvišenijem oltaru i ne dotiče je nikakva mijena. Ona je poput vatre koja može spavati, ali koja nikada ne prestaje postojati.

Odnosi junaka s ostalim likovima

Nije teško odrediti odnose junaka s njegovim pomačima. Može ih postojati jedan ili više, ali uglavnom su personifikacije vrlina ili posebnih sposobnosti koje junaku pomažu u raznim iskušenjima. Na primjer, pomagač ima tako prodoran pogled da vidi kroz stvari, čak se može boriti koristeći ovu sposobnost poput oružja. Najvažnije je da junak nikada ne računa na pomoći drugih osoba. On se koristi samo vlastitom snagom. U suprotnom, po pravilu dolazi do sloma.

Pokretač je neka situacija ili osoba s kojom junak započinje svoj zadatak i na kraju joj se uglavnom vraća. To može biti domovina gdje je živio i kamo se na kraju vraća, ali ne više kao nepoznat mladić, nego u većini slučajeva kao kralj.

U posljednjem trenutku može se pojavit lažni junak koji prisvaja zasluge pravog junaka. On svakako mora biti otkriven; tada nestaje, a junak se konačno osloboda. U individualnom ključu, to znači konačno pročišćenje junaka nakon svih velikih iskušenja kroz koja je već prošao, ili može značiti posljednje iskušenje njegove budnosti.

Junak priče

Junak nikada ne poduzima putovanje tek iz osobnih razloga. Uvijek je u službi nečeg uzvišenog. Bori se za dobrobit dame u opasnosti, kraljevstva, ili čak za zvijezde, Mjesec i Sunce, kao u mađarskoj priči *Mezoszárnyasi*.

To nalazimo i u jednoj vrlo dugačkoj simboličkoj kineskoj priči *Put na zapad*, gdje pratimo putovanje svećenika koji, tražeći svete knjige, prolazi kroz osamdeset i jedno iskušenje prepuno opasnosti i rizika: vidimo da je sam kralj za to putovanje izabrao svećenika zbog njegove čistoće. Svrha putovanja je potreba njegova naroda, a ne njegova vlastita. U individualnom ključu, nagrada su mu upravo iskušenja u kojima se našao, jer je svako pojedino poslužilo za potvrdu i dokaz njegove sposobnosti i vrline, za učenje i transformaciju.

Nerijetko junak stječe novo ime, što ukazuje na suštinske promjene koje se zbivaju u njemu. Ustvari možemo reći da je njegov put inicijatski i unutarnji. Ima učitelje, neprijatelje, velik cilj radi kojeg prezire i

samu smrt. Njegov put je uvijek cikličan, ali se spiralno uzdiže, vraćajući se na početak nakon svih unutarnjih promjena. S povratkom na točku s koje je krenuo, na čaroban način susreću se prošlost i budućnost, ili možda ulazimo u jedan idealan izvanvremenski svijet gdje vladaju dobrota i pravda.

Najljepše čarobne priče ne objašnjavaju mnogo. Jednostavno pripovijedaju priču i, ako smo već odrasli, stavljaju nas pred zadatkom da racionalnim analizama i s ponešto intuicije shvatimo skrivenu suštinsku poruku. To vrijedi ako se sami likovi ne otkrivaju svojim riječima nego djelima. Na primjer, nije potrebno reći da je junak častan ili da posjeduje vrline ako sva njegova djela na to upućuju.

Priče kod djece stvaraju posebnu čaroliju; pripremaju ih za kušnje života, uče ih da dobro uvijek pobijeđuje zlo i da nijedan poraz nije konačan, da moraju pomagati i štititi one koji su slabiji od njih, da dobrobit ljudske zajednice ovisi o svakome od nas, jer svatko može biti junak priče svog života. ☺

Sa španjolskog prevela: Nives Lozar

PLATONOVO UČENJE O DUŠI

II. dio

Antun Musulin

Briga o duši

Prihvaćajući ideju o besmrtnosti i znajući da smrt oduzima čovjeku sve osim duše, Platon nas uči da naša osnovna briga u životu mora biti briga o duši.

To je prije svega briga o njezinom pročišćenju, oslobođanju od osjetilnog i težnja za sjedinjenjem s duhovnim svijetom.

Objašnjavajući prirodu duše, tj. kakva je duša sada i kakva je bila prije svog silaska u osjetili svijet, Platon je simbolički izjednačava s morskim božanstvom Gla-

ukom, na čije je tijelo nakon dugotrajnog prebivanja u morskim dubinama mnogo toga priraslo. Sav je prekriven ljušturama školjki, algama i pijeskom, a tijelo mu je izlomljeno i unakaženo valovima tako da je više nalik čudovištu nego božanstvu. Duša se nalazi u sličnom stanju i mora sa sebe zbaciti sve nepotrebno – sve što je čini teškom i bezobličnom i ne dozvoljava joj da upozna samu sebe. Dušu treba očistiti od svega što je s njom sraslo tijekom mnogih inkarnacija.

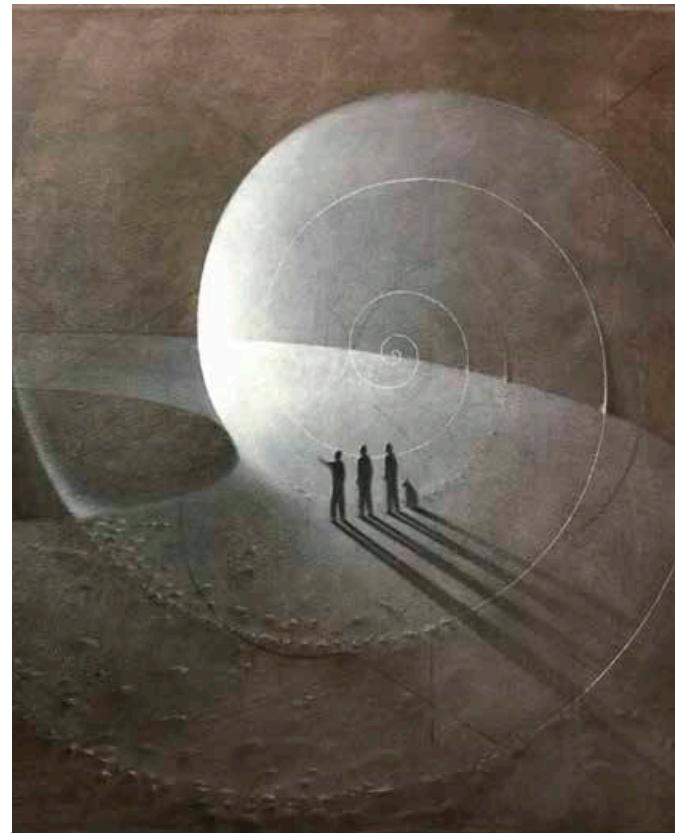
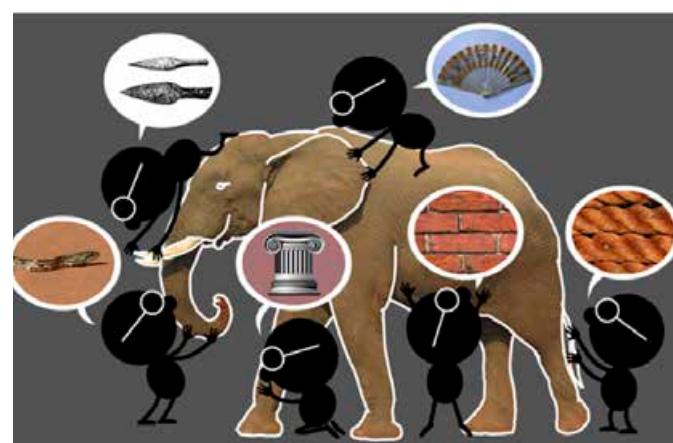
Duši se prilijepilo mnogo toga zemaljskog i divljeg, muče je unutrašnja proturječja, jer Platon kaže da

duša izvana izgleda kao jedno biće, a ustvari je u njoj sjedinjeno troje: čovjek, lav i himera, koji su čvrsto srasli jedno s drugim. Nerazuman čovjek hrani svoju višeglavu himeru, a unutarnjeg čovjeka mori glaću. Razuman, naprotiv, teži u svojoj duši uspostaviti pravednost. On će kod himere *pitome nagone hraniti i gojiti, a neće dopustiti divljima rasti; za saveznika će učiniti snagu lavovsku; brinut će se za sve skupa; sprijateljiti će jedno s drugim i sa sobom i tako sve odgajati.* (*Država*, 589b). Svakom od ovih triju dijelova duše svojstven je jedan tip savršenstva, jedna vrlina: razumnom – mudrost; voljnom – hrabrost, a požudnom – umjerenošć.

Platon je mnogo puta naglašavao da nepravednost, neumjerenošć, malodušnost, neznanje i druge mane nanose duši štetu, čineći je zatočenikom tijela. Svemu tome treba pridodati egoizam ili prekomjerno samoljublje koje zasljepljuje dušu čovjeka tako da loše prosvđuje pravednost, dobrotu i ljepotu jer misli da uvijek mora više cijeniti ono što je njegovo nego istinu. Iz te iste zablude razvilo se kod svih uvjerenje da je njihovo neznanje mudrost. *Stoga svaki čovjek mora izbjegavati preveliku ljubav prema sebi i povoditi se za boljim od sebe, a da ga pritom ne prijeći nikakav osjećaj srama.* (*Zakoni*, 732a).

Pročišćenje duše Platon povezuje s disciplinom tijela i uma koja iznutra transformira čovjeka i čini ga sličnim božanstvu. *Istina će doista biti neko čišćenje od svega takvoga, pa će i razboritost i pravednost i hrabrost i sama spoznaja biti neko očišćenje.* (*Fedon*, 69c). Sve su te vrline cilj filozofskog traganja i prema tome koliko smo pročišćeni, toliko ih otkrivamo u sebi.

Pročišćenje je slično uspostavljanju sposobnosti duše da gleda, njezine sposobnosti da vidi i čini dobro. Zahvaljujući tomu nutarnjemu zrenju čovjek može razlikovati dobro od zla, vrlinu od mane, kao i ono što nije ni jedno ni drugo. Za Platona je znanje istinska vrlina. No ona označuje najprije lagodnost u hodanju,

Za Platona je znanje istinska vrlina. Ona označuje najprije lagodnost u hodanju, a onda vječno nesputan tok dobre duše. Taj prijelaz od lakog kretanja do letenja odgovara izlasku duše iz pećine i njezinom uspinjanju u područje svjetla, koje ona ostvaruje pokretana željom za savršenstvom.

a onda vječno nesputan tok dobre duše. (*Kratil*, 415d). Taj prijelaz od lakog kretanja do letenja odgovara izlasku duše iz pećine i njezinom uspinjanju u područje svjetla, koje ona ostvaruje pokretana željom za savršenstvom.

Platon, doduše, o vrlini govori i o kao navici, ali takva vrlina nije nutarnja svojina čovjeka. Ako čovjek djeluje dobro samo po navici, a da to ne proizlazi iz znanja, njegovo će ponašanje biti samo refleksija na okolinu, jer takav način djelovanja nije svojstven samom čovjeku. Drugim riječima, vrlina stečena odgojem je nepostojana i lako nestane iz duše pa je zato treba privezati za dušu putem dijalektike, koja za Platona nije samo logička vježba nego je sredstvo unutrašnje transformacije.

Oslanjajući se na mnjenje, čovjek postupa kao slijepac koji sve što ga okružuje upoznaje opipom. Takav čovjek extrapolira svoje predodžbe o dijelovima na cjelinu i obrnuto, ne shvaćajući da je sve ono pojedinačno što zamjećuje kao odvojeno, tek dio jedne cjeline. Slobodno se kreće samo u prostoru na koji je navikao i ako se njegov prostor promijeni, počinje se

spoticati i svim silama pokušava sve novo svesti na ono što mu je već poznato. I kao što slijepac, da bi vratio vid, mora shvatiti da je slijep, tako i neznačica da bi mogao steći znanje, mora postati svjestan svoga neznanja. Priznanje toga je početak filozofskog puta – puta povratka sebi samome i zadobivanje vlasti nad samim sobom.

Filozof se treba vježbati u praktičnoj vrlini koja vodi moralnom načinu života, i u kontemplativnoj vrlini koja vodi istinskom znanju. Na taj način doseže mudrost koja ga čini sličnim bogovima.

– Dobru – sve je to glavna zadaća filozofa i zalog njegova oslobođanja.

U orfičkoj tradiciji to odgovara uskrsnuću Dioniza, čiji je spasitelj i preporoditelj Apolon koji sakuplja Dioniza u cjelinu i oživljava ga. Silazak božanstva u materiju i gubitak početne čistoće i cjelovitosti simbolički je opisan time što ga Titani komadaju na dijelove.

Ljudska je duša načinjena iz pepela Titana koje je spalio Zeus. Ona u sebi ima dva načela: božansko i titansko. Titansko načelo simbolizira nagonske sile koje muče i drobe dušu. Dionizijsko načelo čini dušu

Izgubljena cjelovitost

Pročišćenje duše događa se pod zaštitom Apolona – božanstva koje predstavlja jedinstvo i cjelovitost (čovjeka i svijeta), harmoniju i red. Prema Platonu, Apolonu pripadaju četiri funkcije, četiri djelovanja kojima on svima rukuje i sve očituje: muzika, dar proricanja, liječničko umijeće i vještina luka. (*Kratil*, 405a). Svaka od ovih funkcija povezana je s obnovom početne čistoće i cjelovitosti duše. U svojstvu predvodnika muza i zajedno s njima, on je simbol vatretnog streljenja i traženja filozofske mudrosti. (*Kratil*, 406a).

Težnja jedinstvu i cjelovitosti, traženje općeg u mnoštvu, uspon od prividne prema istinskoj vrlini, iz osjetilnog svijeta u svijet ideja i prema njihovu uzroku

besmrtnom i sličnom bogovima, ali ju je potrebno odvojiti od svega tjelesnog (titanskog), pročistiti je i vratiti joj izgubljenu cjelovitost.

Sličnu misao o izgubljenom jedinstvu Platon daje u *Gozbi* u kojoj jedan od Sokratovih sugovornika pričava mit prema kojem je svaki čovjek tek polovica jedne cjeline. U drevnim vremenima ljudi su imali četiri ruke, četiri noge i dva lica. Posjedujući veliku snagu oni su navalili na same bogove koji su, ne želeći ipak uništiti ljudski rod, odlučili razdijeliti ih na dvoje. I otada svaki čovjek traži svoju izgubljenu polovicu.

U jednom od ključeva taj mit ukazuje na to da je čovjeku svojstven osjećaj nepotpunosti, podijeljenost svijesti i dvostrukosti njegove prirode. Unutar nas

postoji nešto čega nismo svjesni i čime ne vladamo. To se može nazvati nadsvijest, a dio je duše koji ima stvaralačke sposobnosti i do kojeg se uzdižemo u trencima nadahnuća. Vraćajući se otuda, stvaramo djela koja nas nadilaze.

Filozofski Eros

Duša zauzima središnji položaj između osjetilnog i inteligenčnog svijeta i to je čini sličnom Erosu – jednom od genija koji ostvaruju posredničku funkciju između bogova i ljudi.

Eros je sin Porosa (bogatstva) i Penije (siromaštva), a i duša je u nekom smislu njihova kći. Kao i Eros, ona je siromašna i zato stremi naći to što može dati smisao njezinom postojanju, kao što su bogatstvo, slava, sreća, poznavanje istine ili bilo što drugo što čovjek cijeni kao vrijednost. Kreće se od jednog cilja k drugome, od jedne sreće drugoj, a to kretanje nema ni početka ni kraja.

Ljubav nije samo težnja prema vječnom posjedovanju dobra ili sreće. U njezinoj je prirodi želja da ovjekovječi sebe, rađajući u fizičkoj i duhovnoj sferi; ona mora roditi ljepotu, kako tjelesno tako i duhovno.

Kao što se može biti trudan tjelesno, može se biti trudan i duhovno. Zahvaljujući rađanju, smrtno sudjeluje u besmrtnom: tijelo – produžavanjem ljudskog roda, a duša rođenjem u duhovnoj sferi i unutar i izvan sebe.

Filozofski Eros je sposobnost da se zatrudni duhovno i rodi duhovno, da se iz središta duše osloboodi, emanira ljepota, dobro i pravednost, kao što Sunce emanira svjetlo, osvjetljavajući i dajući život svemu što postoji.

Ali duša je istovremeno i bogata, jer to što traži i čemu stremi, na kraju nalazi unutar sebe.

Slično Erosu, ona je bez doma, nema mira, uvijek je u potrazi za nečim. Ona voli i ta ljubav želja je za ovladavanjem onime što je vječno lijepo. Ona teži za ljepotom, a tu ljepotu najprije otkriva u osjetilnom svijetu, a zatim, kako se njezine oči otvaraju, u duhovnom svijetu. Slično Erosu, ona nije ni besmrtna ni smrtna, u jednom te istom danu čas umire, čas se opet rađa. Ona umire kad gleda samo prema zemlji, kad zaboravlja svoju božansku prirodu i teži ostvarenju posredstvom prolaznih materijalnih dobara i padajući pod vlast tijela. Umrijeti, za dušu znači pasti u bijedu neznanja, a ponovno se roditi i živjeti, znači probuditi se u sferi duhovnog.

Riječ *poros* osim bogatstva znači i most, prelazak preko nečega, put i sredstvo kojim dolazimo do

nekog cilja. U *Gozbi* se Poros pojavljuje kao sin božice Metide, inteligencije i božanske mudrosti, a kao što je poznato Atena, oličenje mudrosti, kći je te božice. Zajedno, Atena i Poros, mudrost su i put koji vodi do mudrosti.

Filozofija je ljubav prema mudrosti, a filozof čovjek koji voli mudrost. On se nalazi između neznanja i mudrosti. Za razliku od neznanice, filozof zna da njezina duša još nije ni lijepa, ni dobra, ni pravedna, i to znanje o vlastitom nesavršenstvu pretvara se u čežnju, u žarku težnju za mudrošću – najljepšom od svih stvari koje postoje. Ljubav je uvijek kretanje prema onome što nam nedostaje, čežnja za vječnim posjedovanjem predmeta naše ljubavi. Ona je ono što duši ne da mira i obuzima je sve jače što je bliže izabranome cilju. Ljubav duši daje krila i uznosti je prema onoj sferi gdje je zajedno s bogovima gledala svijet ideja.

Ali ljubav nije samo težnja prema vječnom posjedovanju dobra ili sreće. U njezinoj je prirodi želja da ovjekovječi sebe, rađajući u fizičkoj i duhovnoj sferi; kao što kaže Platon, ona mora roditi ljepotu, kako tjelesno tako i duhovno.

I kao što se može biti trudan tjelesno, može se biti trudan i duhovno. Zahvaljujući rađanju, smrtno sudjeluje u besmrtnom: tijelo – produžavanjem ljudskog

roda, a duša rođenjem u duhovnoj sferi i unutar i izvan sebe. *Filozofski Eros* je sposobnost da se zatrudni duhovno i rodi duhovno, da se iz središta duše oslobođi, emanira ljepota, dobro i pravednost, kao što Sunce emanira svjetlo, osvjetljavajući i dajući život svemu što postoji.

Svatko mora sam proći kroz porodaj i sam roditi vlastitu besmrtnost. No roditi je moguće samo u ljepoti i nalazeći se u dodiru s ljepotom. Atmosfera duhovnosti potiče dušu na rađanje i zato je važan svijet koji nas okružuje. Stoga kad se primakne lijepome, duša je blažena i od radosti se razlike i začinje i rađa; a kad se primakne ružnomete, zlovoljno se i turobno stisne i smota i ne rađa, već se muči suzdržavajući rađanje. (*Gozba*, 206d).

Blizina duhovnog vraća dušu samoj sebi. Promatrajući unutrašnju ljepotu, ona rađa ljepotu i čini život lijepim (daje životu ljepotu). Duhovno traženje nije neko teoretsko istraživanje ili unutrašnje emocionalno proživljavanje. Promatrajući lijepo, duša rađa istinsku vrlinu; uspinjući se stepenicama ljepote, od ljepote stvari preko ljepote prirode i zakona, i dalje – prema ljepoti učenja, a zatim prema samom Dobru, ona postupno premošćuje ponor koji je odvaja od božanske mudrosti. (*Gozba*, 211e). Ona voli, a njezina je ljubav uzdiže prema Bogu, usavršava je, stvara istinskog čovjeka u čovjeku, istinskog filozofa koji postaje posrednikom između bogova i ljudi – Erosa – koji povezuje početak puta i njegov cilj, smrtno i besmrtno, čovjeka koji istom mjerom voli i Boga i čovječanstvo.

Filozof pred licem života i smrti

Za Platona filozofija nije profesija, već poziv, ne samo formalno i fragmentarno istraživanje ovih ili onih pitanja, već usredotočenost na bitno. Ona nije bijeg od života u svijet misli ili napuštanje društvenih problema, nego žarko nastojanje da se preobrazi i individuala i društvo.

Filozofija je i poznavanje samoga sebe, svoje besmrtnе prirode koja prema stupnju očišćenja počinje sve jače prosijavati kroz ono što je sraslo s dušom. Ona je traženje odgovora na pitanje "Što je čovjek?", ali odgovor na to pitanje ne može se naći ni u knjigama ni analizirajući sebe same, takve kakvi smo sada. Taj odgovor dolazi prema tome dokle smo stigli uspinjući se prema izvorima koji se nalaze iza granica života i smrti; no, pri svom uspinjanju filozof mora uvijek razmišljati i o tome i o drugome.

Oni koji su istinski predani filozofiji, kako kaže Platon, po prirodi stvari bave se samo umiranjem i

smrću. (*Fedon*, 64a). Tako se život filozofa, koji se sastoji i od upoznavanja samoga sebe, i od traženja prave mjere, i razmišljanja o smrti, ostvaruje u skladu s trima savjetima koji su bili napisani na zidovima Apolonova hrama u Delfima.

Razmišljanja o smrti i prolaznosti života zauzimaju važno mjesto u duhovnoj praksi različitih filozofsko-mističnih i religijskih učenja. Filozof razmišlja o smrti, pretvara je u saveznika, a ne neprijatelja svojih istraživanja.

Misliti na smrt u stvarnosti, znači usredotočiti se na život kao na mogućnost da se oplemeni i smislom ispunji postojanje. Ne bojati se smrti, znači ne bojati se ni života, ni svih onih kušnji kojima nas izlaže sudbina. Sve u svemu, jedino što čovjek može izgubiti nije život,

jer on se nastavlja i nakon smrti, nego ono najvrjednije što posjeduje – može "izgubiti" dušu i toga se treba bojati više od svega.

Danas kad filozofija vrlo oprezno pristupa metafizičkim pitanjima (jer metafizika nije moguća kao znanost), mi se bojimo razgovarati o duši, smrti ili Bogu i o svim stvarima koje izlaze izvan granica pećine osjetilnog svijeta i njegove istine. Ako su u XIX. stoljeću ateizam i materijalizam bili više teoretski, sada su postali načinom života. Čovjek koji živi u osjetilnoj istini, ne zanima se ničim nadosjetilnim. Takav interes za njega je zabluda i ostatak prošlosti. Mi ovdje nećemo prosvuđivati posljedice takvog gledišta. One su svima vidljive. Samo ćemo primijetiti da sve što se danas smatra zabludom, sutra može postati istina, a to što se danas drži istinom, može postati laž. Skepticizam i cinizam, relativizam etičkih i estetskih vrijednosti, individualizam i nevjerojanje već dugo igraju glavne uloge u kazalištu života. Sve to u manjoj mjeri susrećemo i u Ateni u doba Sokrata koji se suprotstavljao sofistima; oni su tvrdili da je čovjek mjera svih stvari i da istina jednoga nije manje istina od istine nekoga drugoga.

Za razliku od antičke Grčke, danas nema filozofskih škola i većina filozofa istražuje u samoći. Danas nam je potreban više praktičan pristup koji bi mogao približiti filozofiju čovjeku koji ne vlada složenim pojmovima i definicijama akademske filozofije, pristup koji bi filozofiju preinacio u način života koji se temelji na davanju primjera i odgoju pomoću primjera.

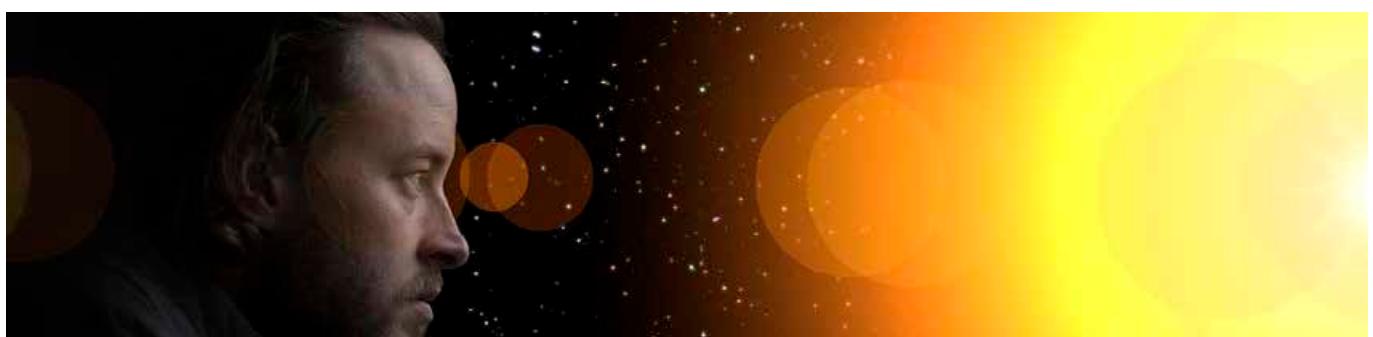
Prema Platonu, jedan od zadataka filozofije je odgoj i taj se odgoj ne smije osnivati na nagovaranju. Ono što želimo probuditi u dušama drugih, mi moramo sami

Za razliku od antičke Grčke, danas nema filozofskih škola i većina filozofa istražuje u samoći. Danas nam je potreban više praktičan pristup koji bi mogao približiti filozofiju čovjeku koji ne vlada složenim pojmovima i definicijama akademske filozofije, pristup koji bi filozofiju preinacio u način života koji se temelji na davanju primjera i odgoju pomoću primjera.

ostvarivati u vlastitom životu. Najbolji odgoj je odgoj koji se zasniva na primjeru koji se može oponašati. Prema tome, dobrim odgojiteljem i individue i društva može biti samo čovjek koji živi umjerenim i mudrim načinom života. Ako se mlada duša, duša koja istražuje, ne bude učila umjerenosti od umjerenih, hrabrosti od hrabrih, mudrosti od mudrih, ona će rasti prepuštena samoj sebi i često postajati pljenom svog neznanja i tjelesnih nagona.

Tijekom cijelog svog života Sokrat je svoje sugrađane pozivao da se brinu o svojoj duši, a osnovni cilj njegovih razgovora bila je želja da probudi na njihovu dušu, da u nju unese nemir i potakne čovjeka da učini nešto dobro za sebe samog. Nije dovoljno sumnjati, treba učiniti korak koji od neznanja vodi dubljem razumijevanju. Priznanje da su naše predodžbe pogrešne, da ne poznajemo istinu, mora voditi njenom traženju. Istina oslobođa čovjeka i samo ona može učiniti život sretnim. Istina nije formalni pojam, nešto što postoji izvan čovjeka i što nema veze s njegovom dušom. Čovjek se približava istini u onoj mjeri u kojoj ona unutar njega samoga dobiva jasnije obrise i formu. Prema Proklu, Bog je prisutan u svim stvarima u istoj mjeri, ali nije sve u istoj mjeri prisutno u Bogu. Isto tako, istina se nalazi u svemu, ne postoje dvije istine, ali svatko mora uložiti napor da bi je otkrio u sebi i oko sebe. Poznavajući sebe, upoznajemo svijet. Poznavajući svijet, upoznajemo sami sebe. ☩

PODUDARNOST I UMJETNOST

Esmeralda Merino

Vibracija je gibanje zarobljeno u formi.

Juan Llongueras

Uprirodi postoji načelo koje se povezuje sa stariom aksiomom hermetizma *Kako gore, tako dolje*. To je načelo podudarnosti. Isti zakoni koji se izražavaju u velikom, pojavljuju se i u malom, oni prelaze sve razine manifestacije te nam, ako uspijemo otkriti nit vodilju, omogućuju istraživanje onoga što nadilazi sposobnosti našeg ograničenog umu.

Načelo podudarnosti također se odražava u različitim područjima ljudske aktivnosti, a jedno od njih je i umjetnost. Ako se radi o istinskoj umjetnosti, ona će biti bliža estetici kakvu nam predočava Priroda. Ako pronađemo objašnjenje estetike prirode (njenog nutarnjeg uzroka), razumjet ćemo zašto umjetnička djela ponekad diraju našu svijest bez ikakve potrebe za njihovim proučavanjem ili obrazlaganjem, budeći nešto što je do tada u nama spavalо.

U univerzumu sve vibrira, ništa ne miruje, sve slijedi životni impuls u smjeru koji određuje njihova sudbina, njihov razlog postojanja. U tom procesu, ideja se ostvaruje u materiji, a prividna raznovrsnost formi često nas obmane i navede da zaboravimo njihovo jedinstveno porijeklo.

Umjetnost nas kroz svjetlo, boje, zvukove i oblike vodi ponajboljim odgovorima.

U današnje je vrijeme pojama umjetnosti konfuzan poput mnogih drugih pojmove. Umjetnost ne bi trebala biti sredstvo za izražavanje iskrivljenih impulsa niti za izražavanje prve emocije koja se pojavi, nego estetski izričaj koji arhetipsku ljepotu iz svijeta ideja prenosi onome koji promatra umjetničko djelo te ga doživljava spontano i izravno. Osoba sposobna ostvariti čudo povezivanja dvaju svjetova, idealnog i materijalnog, jest umjetnik.

Umjetnik je most između vidljivog i nevidljivog svijeta, on tumači ono što se obično ne opaža i to odražava preobraženo u obliku slike, skulpture, glazbe ili gradevine.

Svaki umjetnički izričaj, koji god bio, zahtijeva od umjetnika unutarnju izgradnju, red i ravnotežu te discipliniranu maštu lišenu nereda fantazije.

Umjetnost pročišćuje čovjeka jer razvija maštu koju održava aktivnom u traženju nečeg uzvišenijeg.

Vrijeme i prostor, pokret i spokoj, to su elementi prisutni u većoj ili manjoj mjeri u svakoj umjetnosti.

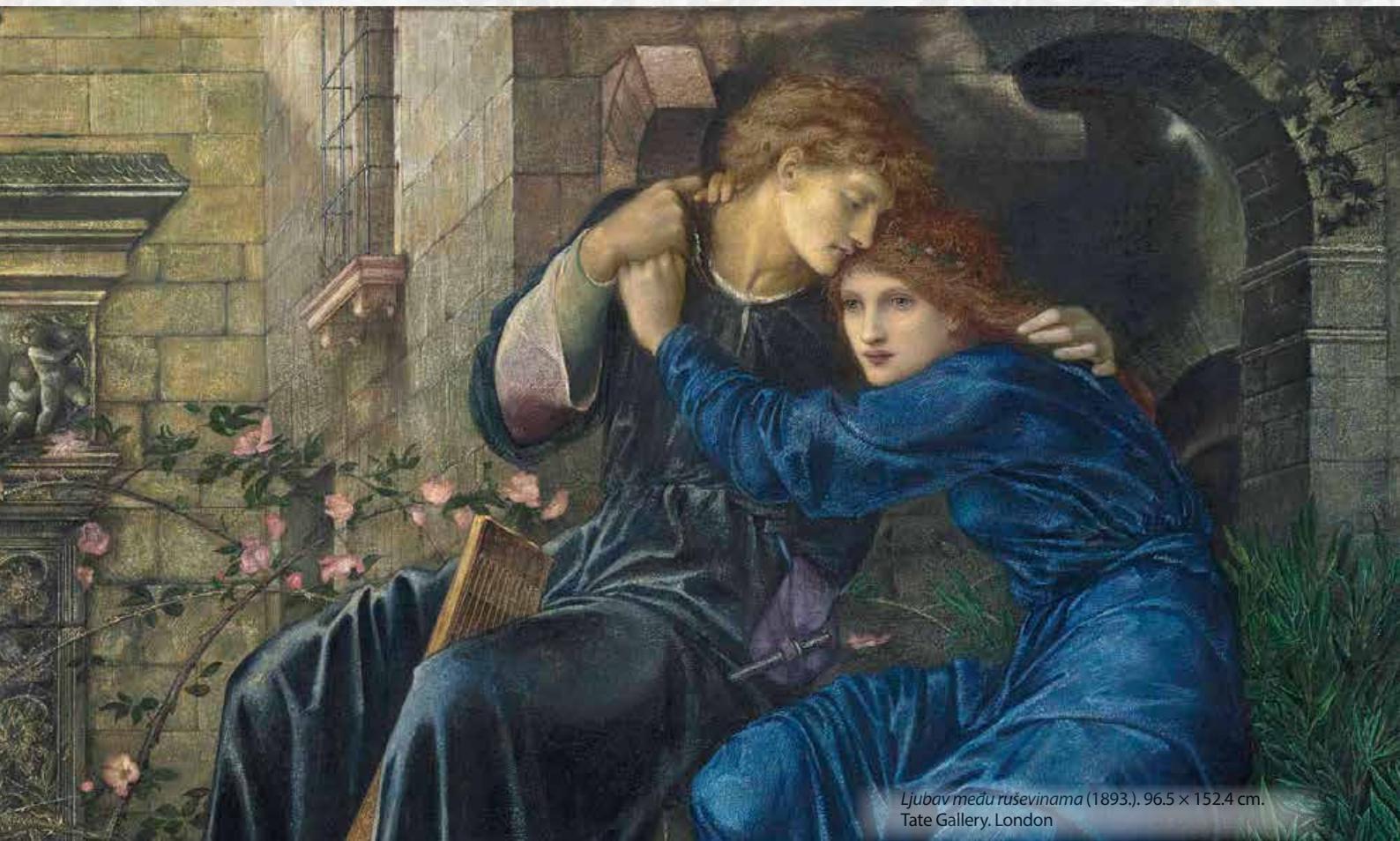
Bez obzira na ono što svako umjetničko djelo čini različitim u izrazu, postoji i nešto vrlo posebno što im je svima zajedničko. ☺

Sa španjolskog prevela: Nives Lozar

Veliki sanjar

Edward Burne-Jones

Natalija Petlević

Ljubav među ruševinama (1893.), 96.5 × 152.4 cm.
Tate Gallery, London

Djela jednog od posljednjih prerafaelita zadivljuju ne samo bogatom raznolikošću, jer uključuju slikarstvo, tapiseriju i vitraž, već i svojom osobitom, zagonetnom ljepotom.

Roden u industrijskom gradu Birminghamu, Burne-Jones bio je svjedok snažnog razvoja Britanije XIX. stoljeća, njezine krupne industrije i bujajućeg materijalizma. Njegov odgovor na to bio je – nadzemaljska ljepota. Svoj život posvetio je idealu Ljepote i nastojao ga je prenijeti u svakodnevni život.

Nemam nikakvo političko uvjerenje i nikakvu stranku i nikakvu posebnu nadu; samo je ovo istina: da je ljepota vrlo lijepa, da razneže, tješi, nadahnjuje, uzbudjuje i uzdiže, i nikada ne iznevjerava.

Roden je s velikim umjetničkim darom, tako da je bez formalnog umjetničkog obrazovanja već u gimnaziji crtao s velikom brzinom i umijećem.

Nakon umjetničkog putovanja Francuskom s bliskim prijateljem Williamom Morrisom s kojim je dijelio iste poglede i interes, napustio je studij teologije na Sveučilištu Oxford da bi se posvetio umjetnosti. Nakon Oxforda preselio se u London gdje mu je mentor bio osnivač prerafaelitskog bratstva Dante Gabriel Rossetti. Na oblikovanje njegova talenta značajno su utjecali talijanski renesansni majstori.

Njegov prvi veliki uspjeh došao je s izložbom u Galeriji Grosvenor 1877. godine, kada je predstavio svoja djela *Dani stvaranja* (1870. – 1876.), *Zavodenje Merlin* (1872. – 1877.) i *Venerino zrcalo* (1875.). Od tada pa do smrti sve više su ga smatrali velikim engleskim slikarom.

Nadahnut klasičnim i srednjovjekovnim mitovima, Burne-Jones postao je dio viteškog preporoda. Djela su mu prožeta idejom potrage za Svetim Gralom i donose nam na izuzetno živopisan i uvjerljiv način

prikaze arturijanskih legendi. Jedno od njegovih posljednjih velikih djela, *Ljubav i hodočasnik* (1896 – 1897.), prekrasno oslikava teškoće potrage, njezin trnovit put i andela koji vodi, lijeći i oslobađa – Ljubav. *ciklus Perzej* svojim bojama, sumornom pozadinom i dinamičnim oblicima nevjerljivo dobro prenosi opasnosti putovanja heroja, veličinu njegova zadatka i hrabrost u borbi s čudovištem Meduzom. Umjetnička život je ne samo njegova majstorstva već i njegova poznavanja i razumijevanja simbolike.

Zato njegova djela daju naslutiti da umjetnik ima pristup nevidljivoj dimenziji, ali i sposobnost predviđati

je onima koji žive u ovom materijalnom svijetu. Osjećaj prisutnog čuđenja i divljenja dodatno je obogatio njegova djela s dubinom koja i dalje očarava.

Burne-Jones, kojeg također nazivaju i posljednjim prerafaelitom, most je između viktorijanskog i modernog vremena. Ostavio je trajan dojam na simbolističke slikare, utjecao je na Muncha, Klimta i ranog Picassa. Njegov dizajn pomogao je oblikovanju secesije. No prije svega, vratio je u život mudrost drevnih legendi, zahvaljujući čemu ih ponovno možemo doživjeti i razvijati se putem tog dodira s vječnom stvarnošću. ☩

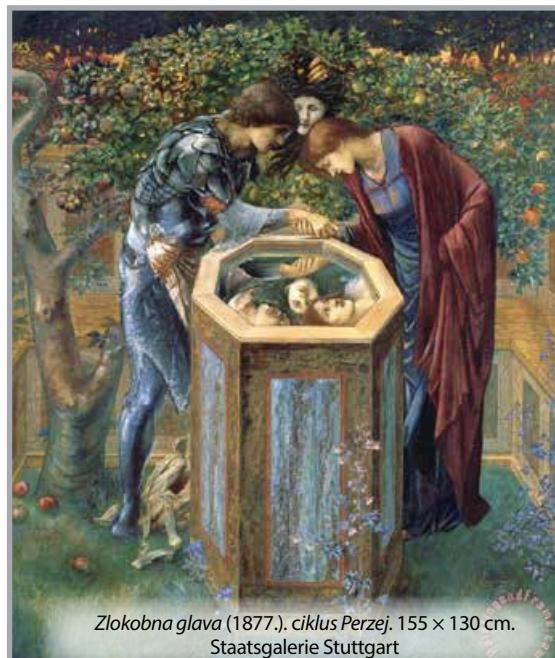
Perzej i morske nimfe (1877.), treća od deset slika iz ciklusa *Perzej*.
152.8 x 126.4 cm. Southampton City Art Gallery, Southampton

kojem mu nimfe daruju Hadov šljjem koji ga je činio nevidljivim, sandale s krilima i čarobnom torbom koja se smanjivala i povećavala, u kojoj je trebao donijeti Meduzinu glavu. Mitom dominira moć Meduzine glave koju on savladava i postaje herojem. Na povratku sa zadatka obavlja više junacičkih pothvata te susreće prelijepu Andromedu koju spašava od morskog čudovišta...

Posljednja slika iz ciklusa *Perzej*, nazvana *Zlokobna glava*, prikazuje Perzeja i Andromedu u prekrasnom vrtu sa stabilima prepunim plodova. Prisjećajući se opasnosti i iskušenja koja je prošao na svom herojskom putu, Perzej pokazuje Andromedi odraz Meduzine glave. Idilično okruženje i tople boje potvrđuju sretan završetak priče i čine dobrodošli kontrast teškom, mračnom tonu prethodnih slika.

U ciklusu slika *Perzej*, Edward Burne-Jones predstavlja ključne elemente grčkog mita o heroju Perzeju. Pod snažnim uplivom knjige Thomasa Maloryja, *Smrt kralja Arthur-a*, u svom je umjetničkom stvaralaštvu često bio zaokupljen srednjovjekovnim idealima viteštva i dvorske ljubavi. Stoga je odabirom Perzeja kao teme bio u mogućnosti združiti glavne umjetničke ideale svoga stvaralaštvu.

Perzej, sin Danaje i Zeusa, za pruženo gostoprимstvo njemu i njegovoj majci, dobio je od kralja Polidekta gotovo nerješivi zadatak – da mu doneše glavu strašne Meduze koja je svojim jezivim pogledom skamenjivala ljude. U pripremi pothvata u pomoć mu pritječu božica mudrosti Atena, koja mu daruje štit/ogledalo u kojem je mogao vidjeti Meduzin odraz, a da ga ne skameni, i glasnik bogova Hermes, koji ga naoružava oštrom srpom. Na slici je prikazan dio iz mita u

Zlokobna glava (1877.). ciklus *Perzej*. 155 x 130 cm.
Staatgalerie Stuttgart

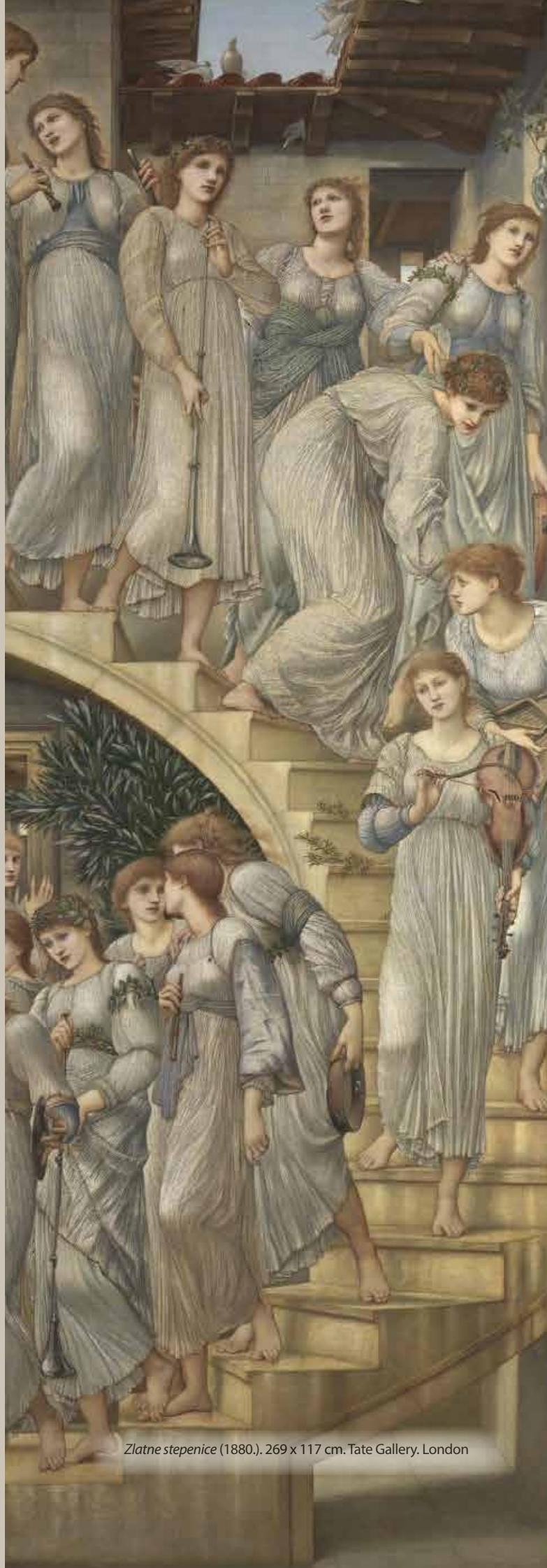
Slika *Zlatne stepenice*, ulje na platnu, prvo je od Burne-Jonesovih djela velikih dimenzija. Slikano u renesansnoj maniri, djelo je nadahnuto jednim od njegovih putovanja Italijom.

Zlatne stepenice su iskorak od njegova uobičajenog tematskog kruga u kojem stvara poetsko-mistične kompozicije nadahnute mitologijom, Biblijom, legendama i književnim izvorima. Slika nema mitološki ni književni izvor, ali je očita povezanost slike i glazbe. Autor se predomišlja da je nazove *Glazba na stepenicama / Kraljevska glazba / Kraljevsko vjenčanje*, ali se odlučio za *Zlatne stepenice*. U mnogim njegovim djelima provlači se muzička tema koja služi uvođenju raspoloženja i simboličkih elemenata koji slikama daju prizvuk onog neizrecivog onostranog.

Glazbu prizivaju naslikani instrumenti, ali i harmonični pokreti mlađih djevojaka andeoskih lica koje kao u snu silaze niz zavojito stubište. Stubište kao da igra ulogu tonske ljestvice: eterični bosonogi ženski likovi podjednake visine izmjenjuju se u renesansnim haljinama srebrnih i zlatnih tonova. Kao da svojim trubama i harfama silaze u zemaljski svijet nešto navijestiti ili objaviti, što upotpunjuje vertikalna kompozicija slike. Lijep i skladan odnos koji postoji između likova, njihovih pokreta i arhitekture također priziva lijep i skladan ton te tvori majstorski zaokruženu cjelinu sačkanu od harmonije bijele, zlatne i srebrne boje.

Slika odiše poetičnom ljepotom i kao krajnji izraz esteticizma poistovjećuje se s Estetskim pokretom, odnosno umjetničkim preporodom koji je tada bio na vrhuncu. Pokret je "odabrao tri amblema, ne slučajno i ne bez promišljanja, već s namjerom, dakako, a to su: Čistoća, Ljepota i Postojanost". (*The Esthetic Movement in England*, Walter Hamilton). Pritom je središnja ljubav prema lijepom, s naglaskom na "ostvarenje one ljepote u umjetnosti kojom priroda obiluje".

Zlatne stepenice jedno je od najvećih ostvarenja Burne-Jonesa u kojem je viđenje idealna ljepota kao reda i harmonije prikazano bezvremeno.

Zlatne stepenice (1880.). 269 x 117 cm. Tate Gallery, London

TAJNA EUFRAZIJEVE BAZILIKE

Oduvijek su ljudi znali da je Sunce izvor života i da direktno utječe na stanje našeg duha i naš rast i razvoj. Proučavajući astronomске orientacije mnogih hramova koje su diljem svijeta ostavili naši preci, stručnjaci su potvrdili da su povezane s kretanjem Sunca, ali i drugih nebeskih tijela. Sličnu povezanost sa Suncem nedavno su pronašli arhitekti Janko Rožić i Jonel Kolić nakon višegodišnjeg istraživanja u kompleksu Eufrazijeve bazilike u Poreču. Njihov je zaključak sljedeći: "Shodno svim istraženim svjetlosnim i prostornim principima, moguće je ustanoviti da je cijelokupni kompleks Eufrazijane s bazilikom, atrijem i baptisterijem izuzetna arhitektonska kompozicija, svjetlosni medij koji ujedinjuje kršćansko vrijeme i sveti prostor."

Trobrodna Eufrazijeva bazilika jedini je očuvani ranobizantski spomenik u Hrvatskoj koji potječe iz VI. stoljeća. To je razdoblje kada se unutarnji zidovi crkava ukrašavaju mozaicima i freskama, a glavni brod naglašen je ikonostasom.

Kad je slovenski arhitekt Janko Rožić na dan Velike Gospe, 15. kolovoza 2012. godine, posjetio Eufrazijevu baziliku, opazio je zanimljivo kretanje Sunčeve svjetlosti. Naime, svjetlost je oko 18 sati ulazila kroz tri prozora zapadnog pročelja i obasjavala oltar i biskupsku katedru. U sljedećem trenutku svjetlost se kretala prema prikazu Majke Božje na desnoj strani ciborija. Potom je Sunce nestalo iza zvonika (izgrađenog tek u XVI. stoljeću) na 15 minuta, a zatim se pojavilo točno

na ikoni arkandela Gabrijela koji Djevici Mariji navješćuje Isusovo rođenje na lijevoj strani istog ciborija.

Rožić je zaključio da Sunce, na dan Velike Gospe, pripovijeda o Marijinom uznesenju na nebo. Pitao se, nadalje, osvjetljava li možda Sunce i na ostale svetkovine određene ikone? U istraživanjima mu se 2013. godine pridružio Jonel Kolić koji je došao na studentsku praksu. zajedno su pretpostavili da je bazilika osmišljena kao svojevrstan kršćanski kalendar. Da bi to dokazali, Kolić je izradio 3D virtualni model bazilike kako bi mogli pratiti kretanje svjetlosti i na ostale važne datume. Tako su mogli vidjeti kakvo je bilo kretanje Sunčeve svjetlosti prije dogradnje zvonika na zapadnoj strani baptisterija u XVI. stoljeću i kapela na južnoj strani bazilike, koje su bile izgradene u XVIII. i XIX. stoljeću. Model im je pokazao kako je Sunce, prije dogradnji, obasjavalo određene ikone na različite datume i to s čak tri Sunčeva snopa. Jedan snop uvijek je glavni i obasjava ikonu svetca kojeg se na taj dan slavi, a ostala dva snopa ga slijede i obasjavaju biskupski tron, biskupsku klupu itd. Njih dvojica su, da bi se uvjerili u vjerodostojnost 3D modela, na važne kršćanske datume posjećivali Eufrazijevu baziliku.

"Svetlosne situacije koje smo dobili uz pomoć modela provjeravali smo i fotografirali tijekom 2016. i 2017. godine. One su, dakle, slijedeće: 25. ožujka (Navještenje) Sunčeva svjetlost osvijetli Arkandela Gabrijela, 21. lipnja (ljetni solsticij) usmjerena je na longitudinalnu os bazilike i baptizmeni bazen, 15.

kolovoza osvijetli oltar, biskupsku katedru i prikaz Navještenja na ciboriju, 8. rujna (Mala Gospa) osvjetljava Bogorodicu s djetetom, a 25. prosinca (Božić) prikaz Isusa Krista na vrhu trijumfalnog luka s rijećima EGO SUM LUX VERA."

Rožić dodaje kako njihovo istraživanje dokazuje da se s padom Konstantinopola izgubio odnos prema gradnji koji uključuje svjetlost koja ujedinjuje kršćansku ikonografiju i kozmičke ritmove, što renesansna obnova antike nije uspjela primijetiti i rekonstruirati.

"Ne možemo točno znati kada su se izgubila ta znanja, ali Sunce je u arhitekturi oduvijek bilo bitno, ono stvara atmosferu. No, izuzetno je da su ti graditelji toliko rano, dakle u VI. stoljeću, napravili ne samo sunčani sat već i sunčani kršćanski kalendar u bazilici, i to tako da sama ikonografija korespondira sa sijanjem Sunca i tako svjetlost priča priču."

Godina početka gradnje Eufrazijeve bazilike nije poznata jer se ne zna početak biskupovanja porečkog biskupa Eufrazija. Naime, on je dao urezati natpis u apsidi južne lađe na podnožju oltara iz kojeg se ne može odrediti godina gradnje: *Sluga Božji, biskup Eufrazije, izgradio je crkvu iz temelja u jedanaestoj godini svoga biskupovanja.*

Iz drugog, većeg natpisa u apsidalnom mozaiku može se saznati nešto o gradnji bazilike i prijašnjoj oštećenoj predeufrazijani: *Ovaj je hram nekad bio tako trošan da mu je prijetilo rušenje. Niti je bio učvršćen hrastovinom; bio je malen i bez velikog kamenja na zidovima. Truli krov visio je prijeteći da padne. Kad je pobožni svećenik Eufrazije video da će se gradevinu srušiti, razorio ju je da bi je pretvorio u ljepšu. Sagradio je hram od temelja do vrha, koji, kako vidiš, od nedavna blista od raznobojnog kamenja. Kad je dovršio djelo, upriličio je veliku svečanost, sazvao vjernike u crkvu i posvetio ga Kristovim imenom...*

Uvođenjem apside, Eufrazijeva bazilika posvećena Marijinu Uznesenju predstavlja novi, razvijeni tip građevine, a gradila se prema zahtjevima novih arhitektonskih ideja što su se širile iz Ravene. Osamnaest visokih mramornih stupova koji odjeljuju lađe identični su ravenskim. Bazilika je ukrašena brojnim mozaicima, a kako nema kupole, iznad apside sjedi Krist Pantokrator.

Tako se i Eufrazijeva bazilika može svrstati u red hramova čiji su graditelji u kretanju Sunca i njegova svjetla prepoznali poruke čiji sadržaj još nismo do kraja odgonetnuli. ☩

Priredio: Vlado Janković

*Umjetnik treba biti tumač Prirode,
vješt posrednik između
savršenih Ideja i ljudi.
To je njegovo poslanje:
da budi duše promatrača,
a ne da samo izaziva divljenje.*

Delia Steinberg Guzmán

